

Japonya'da Vatandaşlık Eğitimi

Okan Yetişensoy^{1*}, Şemsettin Akdeniz²

¹ Eğitim Fakültesi, Bayburt Üniversitesi, Bayburt, Türkiye, ORCID: 0000-0002-6517-4840

² Eğitim Fakültesi, Bartın Üniversitesi, Bartın, Türkiye, ORCID: 0000-0002-2880-3660

Özet

Bu çalışmanın amacı gelişmiş bir Uzak Doğu ülkesi olan Japonya'da uygulanan vatandaşlık eğitiminin özelliklerine ilişkin sistematik bir alan yazın derlemesi ortaya koymaktır. Bir derleme makalesi olarak hazırlanan bu çalışmada Japon eğitim sisteminin özellikleri ile vatandaşlık eğitiminin tarihsel gelişimi incelenmiş, daha sonra ise günümüz Japonya'sında vatandaşlık eğitiminin okullara yansımaları, var olan farklı anlayışlar ve gerçekleştirilen çeşitli eğitim uygulamaları ele alınmıştır. Bu süreçte Sosyal Bilgiler derslerinin oynadığı rol detaylandırılmış, son olarak ise Japonya'da vatandaşlık eğitimiyle ilgili olarak devam etmekte olan sorunlar irdelenmiştir. Çalışma sonucunda Japonya'da 2. Dünya Savaşı'na kadar sistematik bir vatandaşlık eğitimi anlayışının olmadığı ve bu dönemde vatana ve imparatora bağlılık gibi hususların vatandaşlık eğitiminin odak noktasını oluşturduğu belirlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise daha demokratik bir eğitim anlayışına geçilmiş ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili önemli dersler okul müfredatlarına girmiştir. Bununla beraber İlkokul 1. sınıftan başlamak üzere, liseler dâhil vatandaşlık eğitiminin örgün eğitim kurumlarında çeşitli dersler yoluyla öğrencilere verildiği, bu sürecin örtük program dahilinde çeşitli faaliyetlerle de geliştirilmeye çalışıldığı, tüm bu süreçte ise Sosyal Bilgiler derslerinin önemli bir role sahip olduğu görülmüştür. Bütün bunların yanında Japon vatandaşlık eğitiminde çeşitli sorunların var olduğu, son yıllarda ise küresel vatandaşlık ve çok kültürlü vatandaşlık gibi konular üzerine yapılan tartışmaların arttığı belirlenmiştir.

Makale

Geçmişi:

Alındı:

12/12/2021

Revize Edildi:

12/03/2022

Kabul Edildi:

28/03/2022

Anahtar

Kelimeler:

Vatandaşlık;

Japonya;

Vatandaşlık

Eğitimi;

Atıf için:

Yetişensoy, O., ve Akdeniz, Ş. (2022). Japonya'da vatandaşlık eğitimi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 53-66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/amauefd/1>

*Sorumlu Yazar Okan Yetişensoy ✉ okanyetisensoy@bayburt.edu.tr

ISSN: 2146-7811, ©2022 Amasya Üniversitesi

Citizenship Education in Japan

Okan Yetişensoy^{1*}, Şemsettin Akdeniz²

¹ Faculty of Education, Bayburt University, Bayburt, Turkey, ORCID: 0000-0002-6517-4840

² Faculty of Education, Bartın University, Bartın, Turkey, ORCID: ORCID: 0000-0002-2880-3660

Abstract

The aim of this study is to examine the citizenship education processes applied in Japan, which is a developed Far East country. In this study, the characteristics of the Japanese education system and the historical development of citizenship education were examined. The role of social studies courses in this process was detailed, and lastly, the ongoing problems related to citizenship education in Japan were discussed. As a result of the study, it was determined that there was no systematic understanding of citizenship education in Japan until the Second World War, and in this period, issues such as loyalty to the motherland and the emperor constituted the focal point of citizenship education. In the post-World War II period, the structure of education turned to democracy and important lessons related to citizenship education were included in school curricula. In addition, it was determined that starting from the first grade of primary school to the end of high school, citizenship education is given to students through various courses in formal education institutions and this process is tried to be improved with various activities, and social studies have an important role in this whole process. In addition to all of these, it was determined that there are various problems in Japanese citizenship education and the discussions on issues such as global citizenship and multicultural citizenship have increased in recent years.

Article History:

Received:
28/12/2021

Revised:
12/03/2022

Accepted:
28/03/2022

Keywords:

Keyword;
Citizenship;
Japan;
Citizenship
Education

To cite this article:

Yetişensoy, O. & Akdeniz, İ. (2022). Citizenship education in Japan. *Amasya Education Journal*, 11(1), 53-66.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/amauefd/1>

*Corresponding Author Okan Yetişensoy ✉ okanyetisensoy@bayburt.edu.tr
ISSN: 2146-7811, ©2022 Amasya University

Giriş

Teknoloji çağı olarak nitelendirilen 21. yüzyılda, nitelikli insan gücü devletlerin en önemli sermayelerinden birisi haline gelmiştir. Ulusların gelişmişlik seviyeleri ve eğitim sistemleri incelendiğinde, bu iki unsur arasında yakın bir ilişki bulunduğu gözlenmektedir. Gelişmiş bir Uzak Doğu ülkesi olan Japonya ise günümüzde bilim ve teknolojiye yön verme özelliği ile tanınmakta, çağın en önemli ekonomik güçlerinden birisi olarak küresel ekonomiye yön vermektedir. Japonya'nın bu seviyeye ulaşmasını sağlayan en önemli faktörlerden biri ise eğitimidir. Nitekim Japon modernleşmesi eğitimde modernleşmeyle başlamıştır (Koyama ve Özcan, 1987). Japonya'nın ulaştığı mevcut gelişmişlik seviyesi Japon eğitim sistemini karşılaştırmalı eğitim araştırmalarının önemli öznelerinden birisi haline getirmiştir. Özellikle yerli alan yazınında Japon eğitim sisteminin genel özelliklerine işaret eden pek çok çalışma bulunmaktadır (Ekinci, 2020; Karsak, 2018; Liman, 2012). Bununla beraber Japon eğitim sisteminin tarihsel gelişimi (Özşen, 2020), Japon eğitim sisteminde yaşanan sorunlar (Toksöz, 2021), Japon eğitim sisteminde; Okul öncesi (Baydilek, 2015), ilköğretim (Kıral, B. ve Kıral, E., 2009), yükseköğretim (Tösten ve Ekinci, 2012), din eğitimi (Mukhesen, 2020) gibi farklı konuların da araştırıldığı, bütün bunların yanında Türkiye ve Japonya eğitim sistemlerini farklı yönlerden karşılaştırılmaya yönelik (Erbilgin ve Boz, 2013; Orakçı, 2015; Özerbaş ve Safi, 2022; Saracaloğlu, 1990;) çeşitli çalışmaların da gerçekleştirildiği görülmektedir. Bütün bu çalışmalar Japonya'nın ulaştığı gelişmişlik seviyesinde eğitimin rolünü yansıtmaları bakımından oldukça önemlidir. Buna karşın yerli alan yazınında Japon eğitim sistemini "vatandaşlık eğitimi" boyutunda ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamaktadır. Vatandaşlık eğitiminin bir ülkenin yetiştirmek istediği insan tipolojisinin temel belirleyicisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Japonya'nın mevcut gelişmişlik seviyesinde vatandaşlık eğitiminin de büyük rol oynadığı söylenebilir. Nitekim ülkelerin uygulamakta olduğu vatandaşlık eğitimi, ortaya koyduğu çıktılar yönüyle yalnızca öğrencilerin bireysel gelişimine hizmet etmemekte, aynı zamanda toplumların ulusal ve uluslararası düzeydeki ekonomik, sosyal ve politik gelişimine yön vermektedir (Ünal, 2019). Bu çalışmanın amacı gelişmiş bir Uzak Doğu ülkesi olan Japonya'da uygulanan vatandaşlık eğitimi süreçlerine ilişkin sistematik bir kuramsal çerçeve ortaya koymaktır. Bu kapsamda ilk olarak birincil kaynaklardan yararlanılmaya çalışılmış, bu amaçla İngilizce dil desteği sunan Japon Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEXT) sitesinde yer alan resmi bilgi ve belgelere ulaşılmıştır. Ancak Japon vatandaşlık eğitimine ilişkin birincil kaynakların Japon alfabesi ile yazılmış olması da araştırmacıları daha derinlemesine bilgilere ulaşma noktasında sınırlamış, bu nedenle konuya ilişkin makale, kitap gibi çeşitli ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu noktada Japon eğitim sistemi ve vatandaşlık eğitimine ilişkin gerçekleştirilen akademik çalışmalar sistematik bir alan yazın taramasıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler "Japonya Eğitim Sistemi", "Geçmişten Günümüze Japonya'da Vatandaşlık Eğitimi", "Günümüz Japonya'sında Vatandaşlık Eğitiminin Özellikleri" ve "Japonya'da Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar" olmak üzere dört temel başlık altında sunulmuş ve Japon vatandaşlık eğitiminin özelliklerine ilişkin bütüncül bir resim ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Japonya Eğitim Sistemi

Köklü bir eğitim geleneğine sahip olan günümüz Japonya'sında eğitim hizmetlerini yürütme, denetleme, eğitime yönelik politika ve stratejileri belirleyerek bunları uygulama süreçlerinden Japonya Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology [MEXT]) sorumludur. Japonya, eğitimde 6+3+3 modelini benimsemiştir. Anaokulları (*Yochien*) 3, 4, ve 5 yaşlarındaki çocuklara 1 ile 3 yıl arası hizmet sunar. İlkokullarda (*Shogakko*) ise 6 ile 12 yaş arasındaki çocuklara 6 yıl boyunca zihinsel ve fiziksel gelişim evrelerine uygun bir eğitim verilir. İlkokulu bitiren bütün çocuklar 15 yaşlarına kadar 3 yıl boyunca ortaokulda okumak zorundadırlar. İlkokul ve ortaokulda dokuz yıllık zorunlu eğitimi tamamlayan öğrenciler genel sınavlara girerek liseye devam edebilirler. 3 yıllık lise öğreniminden sonra ise öğrenciler üniversitelere (*Daigaku*) girerek 4 yıllık lisans derecesine (*Gakushi*) sahip olabilirler (MEXT, 2021a). Japonya'da yerleştirme sınavları liyakatin ana göstergelerinden biri olarak kabul edilir. Bu nedenle ülke genelinde bu sınavlardan iyi notlar almak oldukça önemsenir.

Japonya Anayasası'nın (The Constitution of Japan) 26. maddesinde "Tüm insanlar, yasaların öngördüğü şekilde, yeteneklerine karşılık gelen eşit bir eğitim alma hakkına sahip olacaktır. Halk, himayesi altındaki tüm erkek ve kız çocuklarına kanunun öngördüğü şekilde normal eğitim vermeye"

yükümlüdür. Bu tür zorunlu eğitim parasızdır.” ifadesi geçmektedir (The Constitution of Japan, 1947). Bu madde kapsamında Japonya'nın özellikle eğitimde fırsat eşitliğine oldukça önem verdiği söylenebilir. Lee (2021) Japon çocuklarının aile gelirlerinin akademik başarılarına etkisini araştırdığı çalışmasında Japon çocuklarının aile gelirleriyle akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buradan Japonya'da özellikle parasız olan temel eğitimde fırsat eşitliğinin iyi seviyede sağlandığı çıkarımı yapılabilir.

Japon ders kitaplarının içeriği ulusal müfredata dayalıdır ve neredeyse bütün Japon öğretmenler ders kitaplarını bir akademik yılda bitirmektedir. Japonlar, okulların sadece akademik becerileri değil, aynı zamanda iyi karakter özelliklerini de öğretmesi gerektiğine inanmaktadır. Müfredatta her yıl ahlaki eğitime ayrılan süre az olsa da Japon öğretmenler, örtük program yoluyla öğrencilere iyi karakter özelliklerini aşımaya çalışmaktadırlar. Örneğin, bütün Japon öğrenciler ve öğretmenler her hafta okul binalarını temizlemektedirler. Japon öğrenciler, öğretmenler tarafından sürekli olarak, herhangi bir görev için yoğun çaba sarf etme ve öğretmenlerinden gelen selamlara canlı bir şekilde yanıt verme gibi genel olarak beğenilen toplumsal özellikleri uygulamaya teşvik edilmektedir (Ellington, 2005).

Japon Eğitim Temel Kanunu'nun (Basic Act on Education) 13. Maddesinde okullar, aileler ve toplum arasında ortaklık ve iş birliği teşvik edilmektedir. Burada çocuk yetiştirme süreçlerine bütün toplulukların dahil olması ve bu süreçlerin sürekli iyileştirilmeye çalışılması gerektiği vurgulanır. Bu kapsamda Japonya Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı çocukların yerel topluluklardaki insanlarla iş birliği içinde deneyim ve öğrenme sağlaması için “Çocuklar için Okul Sonrası Sınıfları Teşvik Programı” gibi çalışmalar gerçekleştirmektedir (MEXT, 2021b). Japonya'nın en büyük eğitim başarısı, neredeyse tüm gençlerin liseyi bitirene kadar aldıkları yüksek kaliteli temel eğitimdir. Uluslararası matematik testlerinde, Japon ilk ve ortaokul öğrencileri dünyada her yıl en üst sıralarda yer almaktadır. Japon dilinin dünyanın okuması ve yazması en zor dillerinden biri olmasına rağmen Japonya, okuma yazma oranlarında dünya liderleri arasında yer almaktadır (Ellington, 2005).

Japon Eğitim Temel Kanunu'nda eğitimin amaçları şu şekilde açıklanmaktadır (MEXT, 2021c):

Madde 1. *“Eğitim, bireysel karakteri tam olarak geliştirmek amacıyla sağlanmalıdır. Çünkü barışçıl ve demokratik bir ulusu oluşturan topluma gerekli niteliklere sahip, zihin ve beden olarak sağlam insanlar yetiştirilmelidir.”*

Madde 2. *“Yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirmek için eğitim, akademik özgürlüğe saygı gösterilerek aşağıdaki amaçlara ulaşılacak şekilde sağlanmalıdır;*

- *Öğrencilere kapsamlı bilgi ve kültür kazandırmak, gerçeği aramanın değerini teşvik etmek ve zengin bir duyarlılık ile ahlak anlayışı geliştirirken vücut sağlığını inşa etmek,*
- *Bireylerin yeteneklerini ve yaratıcılığını geliştirmek, kişinin kariyeri ile günlük yaşamı arasındaki ilişkiyi vurgulayarak sıkı çalışmaya saygıyı ve özerklik-bağımsızlık ruhunu teşvik etmek,*
- *Adaletle saygı, sorumluluk, kadın-erkek eşitliği, karşılıklı saygı, iş birliği, toplumun inşasına aktif olarak katılma, toplum ruhu içinde gelişimine katkıda bulunma değerlerini teşvik etmek,*
- *Yaşama saygı, doğayı önemseme ve çevrenin korunmasına katkıda bulunmayı arzu etme değerlerini teşvik etmek,*
- *Ülkenin ve bölgelerinin kültürüne saygı ve sevgisinin yanı sıra diğer ülkelere saygı değerini, dünya barışına, uluslararası toplumun gelişimine katkıda bulunma arzusunu teşvik etmek.”*

İnsan haklarına, sevgi ve barışa saygı duyan, demokratik bir milletin özgüvenli bireylerini yetiştirmek Japon eğitim sisteminin ana amacıdır. Kanunlar, uyumlu bir toplum için politik bilince ve dini hoşgörüyü önem verirken devlet politikalarıyla din arasında oluşabilecek her türlü bağı kesin bir şekilde yasaklamıştır (Şahin, 2020). Devlet okulları için eğitim giderleri, ulusal ve yerel idareler tarafından karşılanır. Yerel idarelere bağlı ilköğretim okullarında eğitim personeli ücret giderlerinin yarısını devlet diğer yarısını ise yerel idareler karşılamaktadır. Lise ve yükseköğretim paralı olduğu için halk okul taksitlerini ödeyerek giderlere ortak olmaktadır. Bunun yanında devlet, liselere ve üniversitelere de ödenek ayırmaktadır (Aksu, 2013). 2010 yılı verilerine göre eğitime yapılan yatırımın eğitim alanlarına göre dağılımı incelendiğinde bakanlığın bütçesinden sosyal eğitim ve eğitim yönetimi alanı %18.9, anaokulu %2.2, en büyük yatırım payı alan ilköğretim %27.5, özel eğitim okulları %4.1, ortaokullar %15.8, liseler %13.6 ve yükseköğretim ise %16.6 pay almaktadır (Turgut Kahyaoğlu, 2010). Liselerin zorunlu olmadığı halde neredeyse ortaokullar kadar bir bütçeye sahip olması dikkat çekmektedir.

Japonya'da bütün kademelerde eğitime katılım oranlarının artırılması için yoğun çaba sarf edilmektedir. Zorunlu eğitim kapsamına giren ilkokul ve ortaokullara halkın neredeyse tamamı katılım göstermektedir. Sonraki yıllarda eğitimin ücretli ve zorunlu olmamasına rağmen liselere katılım oranı da zorunlu eğitime katılım oranlarını neredeyse yakalamış durumdadır. Japonya'da "En iyi yatırım insana ve eğitimine olan yatırımdır" felsefesi toplumun bütün kesimlerinde teşvik edilmektedir. Bu noktada İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Japon eğitim sisteminde kayıtlı öğrenci oranları gelişimine dair sayısal veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Her Eğitim Düzeyindeki Kayıtlı Öğrenci Oranları (%)

Yıllar	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1998
Okul Öncesi	8.9	20.1	28.7	41.3	53.8	63.5	64.4	63.7	64.0	63.2	62.3
İlkokul	99.64	99.77	99.82	99.81	99.83	99.91	99.98	99.99	99.99	99.99	99.98
Ortaokul	99.20	99.92	99.93	99.91	99.89	99.91	99.98	99.99	99.99	99.99	99.98
Lise	42.5	51.5	57.7	70.7	82.1	91.9	94.2	93.8	94.4	95.8	95.9
Yükseköğretim	-	10.1	10.3	17.0	23.6	37.8	37.4	37.6	36.3	45.2	48.2

Kaynak: http://www2.unesco.org/wef/countryreports/Japan/rpport_1.html (Aktaran Memmedova Telci, 2021).

Geçmişten Günümüze Japonya'da Vatandaşlık Eğitimi

Japon vatandaşlık eğitiminin tarihsel gelişimine ilişkin detaylı bir çalışma gerçekleştiren Mccullough (2008) Japon vatandaşlık eğitiminin köklerinin Konfüçyüsçülük'e kadar ulaştığına işaret etmektedir. Yazar Konfüçyüsçülük'ün temel fikirlerinden *hiyerarşik ilişkiler*, *eğitimin önemine yönelik vurgu*, *aile sisteminin önemi* ve *daha az varlıklı kimseler için endişe* gibi ilkelerin günümüz Japon eğitim sistemi ile vatandaşlık eğitime yönelik ulusal yaklaşım üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır. Mccullough (2008) Japon vatandaşlık eğitimini *Edo Dönemi'nde Vatandaşlık Eğitimi (1603- 1867)*, *Milliyetçilik Dönemi'nde Vatandaşlık Eğitimi (1868-1945)*, *Demokrasi Dönemi'nde Vatandaşlık Eğitimi (1945-Günümüz)* olmak üzere üç temel başlık altında incelemiştir:

Edo Dönemi'nde Vatandaşlık Eğitimi (1603-1867)

1603'ten 1868 Meiji Restarasyonu'na kadar olan dönem *Edo Dönemi vatandaşlık eğitimi* olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde samuray sınıfının yaşam felsefesi olan ve özdenetim, sadakat, saflık, fedakârlık ve onur gibi değerlere dayanan *Buşido* felsefesi tapınak okullarıyla (*terakoya*) Japon toplumuna yayılmış ve bu felsefe dönemin vatandaşlık eğitimini karakterize etmiştir (Mccullough, 2008). 1 öğretmen ile 20-30 öğrenciden oluşan bu okullarda *Buşido* felsefesiyle beraber okuryazarlık, tarih, coğrafya ve aritmetik öğretilmekteydi. Bu okullar 6-13 yaşları arasındaki çocuklara yönelik 4-5 senelik bir öğretim sürecini içeriyordu ve Japon ailelerin eğitimin öneminin farkında olmasından dolayı okullara katılım fazlaydı. Tokyo metropol kütüphanesine göre, Edo Dönemi'nin sonunda ülkede 30.000 ila 40.000 arası *terakoya* bulunmaktaydı (Delgado Algarra, 2016).

Milliyetçilik Dönemi'nde Vatandaşlık Eğitimi (1868-1945)

Bu dönem Meiji Resterasyonu'ndan İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar devam etmiştir. 1868'de Japonya'nın Meiji Resterasyonu'na girmesiyle, vatandaşlık eğitimi giderek milliyetçilik ve vatanseverlik için bir araç haline gelmiş ve ulusun korunması için bireylere gerekli olan tutum, değer, bilgi ve becerilerin aktarılması vatandaşlık eğitiminin temel noktasını oluşturmuştur. Japon ulusu bilincini aşılama yönelik bu eğitim anlayışının sürdürülmesi resmî belge ve emirlerle de açıkça ifade edilmiş, okullar dışında çeşitli aktivite ve seremoniler yoluyla vatanseverlik değeri öğrencilere aşılana çalışılmıştır. Özellikle bu amaca hizmet etmek için Ulusal Tarih (*Kokushi*) gibi dersler hazırlanmış, Japon dili öğretimi (*Kokugo*) ders kitaplarındaki birçok okuma materyalinde dahi vatanseverlik temalı metinlere yer verilmiştir. Zamanın ahlak eğitimi dersi olan *Shushin* ise Japon okullarında güçlü bir milliyetçi eğitim biçimini dayatma aracı haline gelmiş, vatana ve imparatora bağlılık gibi esaslar vatandaşlık eğitiminin odak noktaları olmaya devam etmiştir. (Davies vd., 2010; Mccullough, 2008; Takaya, 2017).

Bu dönemde vatandaşlık eğitimi ile ilgili konular genellikle ilköğretim düzeyinde verilmiştir. Ancak bu dönemde hem Japonya'da hem diğer ülkelerde, çok az sayıda öğrenci ilköğretim sonrası eğitimine devam edebiliyordu ve bu şansı yakalayan azınlığın büyük bölümü de mesleki eğitime yönelmekteydi.

Bu meslek okullarında da bireylere kendi toplumunun ötesinde perspektif ve yaklaşımlar kazandıracak içerik bulunmamaktaydı. Gerçek manada vatandaşlık eğitimi alabilen nüfus %10 civarındaydı (Takaya, 2017). Her ne kadar Taisho Dönemi'nde (1912-1926) ilerlemeciliğin ülkedeki etkilerinin görülmesi ile vatandaşlık eğitiminde Fransız ve Alman modellerinin okulların bir kısmında denenmesi gibi gelişmeler görülse de vatandaşlık eğitiminin vatanseverliğin aşılmasındaki baskın rolü İkinci Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir (Parmenter vd., 2008).

Demokrasi Dönemi'nde Vatandaşlık Eğitimi (1945-Günümüz)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise militarist eğitimin yapısı demokrasiye dönmüş ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili önemli dersler okul müfredatlarına girmiştir (Otsu, 2000). Bunda İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya'yı işgal eden Amerikan işgal güçlerinin Japonya'ya yeni bir eğitim programını kabul ettirmeleri etkili olmuştur. Japonya'ya daha demokratik bir eğitimin kapısını açacağı söylenen bu eğitim anlayışında John Dewey'in görüşlerine uygun olarak deneyim temelli bir eğitim uygulamaya koyulmuş ve Sosyal Bilgiler dersleri de bu içerikte vatandaşlık eğitiminin verildiği en önemli ders olarak yer almıştır (Takaya, 2017). Ikeno (2005) 2. Dünya Savaşı sonrası Japon vatandaşlık eğitimini 3 döneme ayırmaktadır. Bunlar: *1947-55: Deneyime yönelik vatandaşlık eğitimi, 1955-85: Bilgiye yönelik vatandaşlık eğitimi, 1985-günümüz: Yetenek odaklı vatandaşlık eğitimi* olmak üzere üç kısımdır.

Buna göre *1947-55 arası deneyime dayalı vatandaşlık eğitimi* özellikle John Dewey'in eğitim fikirlerinde ortaya çıkan pragmatizm ilkesine bağlılığı yansıtmaktadır. Dönemin eğitim anlayışının çekirdeği olan yeni Sosyal Bilgiler dersleri bu dönemi karakterize etmiştir ve bu dönemde vatandaşlık eğitimi temel olarak Sosyal Bilgiler derslerine entegre olarak uygulanmıştır. İlk dönem Sosyal Bilgiler derslerinde, araştırma, tartışma, problem çözme gibi yöntemler benimsenmiş ve genel olarak sosyal yaşam ve toplum öğretilmiştir. Bu anlayış içerisinde, öğretmenler ve çocuklar sınıf içerisinde toplumsal yaşamı ve sosyal yaşamın sorunlarını düşünüyor ve problem çözmeye sosyal deneyim kazanıyordu. Böylece hem toplumlarını öğreniyor hem de demokratik bir toplum inşa etmede, toplumlarına olumlu katkılar sunmak için gerekli tutum ve becerilerini öğreniyorlardı (Ikeno, 2005). Nagasue (2020) İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni bir ders olarak Japonya'ya uyarlanan Sosyal Bilgiler'in Japon demokrasisinin kurtarıcıları olacak "iyi" vatandaşlar yetiştirme rolüyle ön plana çıktığı ve bu dönemde öğretim içeriklerinin büyük ölçüde öğretmenlerin takdirine bırakıldığı belirtmektedir. Bu dönemde öğretmenler, ders içeriklerini öğrencileri ve toplumsal/bölgesel koşulları dikkate alarak tasarlamış ve öğrenciler günlük yaşamlarıyla ilgili sosyal problemlerle karşı karşıya getirilmiştir. Bu problemlerin çözümü yoluyla öğrencilere bilgi, anlayış ve beceri kazandırılmaya çalışılmıştır. Ancak bu yeni model, eğitim alanında büyük bir kafa karışıklığına neden olmuş ve geniş çevrelerce akademik yeteneği arka plana attığı ve Japon toplumunun gerçekliğini görmezden geldiği gerekçeleriyle eleştirilmiştir (Nagai, tarihsiz; Naganuma & Onuma, 2012; Akt. Nagasue, 2020).

1955-85: Bilgiye yönelik vatandaşlık eğitimi döneminde ise öğrencilerin Japon ulusu için gerekli görülen bilgileri edinmeleri amaçlanmıştır. Japon Millî Eğitim Bakanlığı, daha önceki dönemde yükselen eleştirilerin de etkisiyle 1958 yılında çeşitli revizyonlara gitmiş, ahlak eğitimi *Dotoku* ismiyle farklı bir ders olarak müfredata girerek Sosyal Bilgiler'den ayrılmıştır (McCullough, 2008). Ayrıca ortaokullardaki Sosyal Bilgiler dersleri coğrafya, tarih, politika / ekonomi / toplum olmak üzere parçalara bölünmüştür. Bu derslerin her birisi disiplinin en temel ve çekirdek bilgilerini verecek şekilde düzenlenmiş ve öğrencilere ortak bir Japon kültürü için temel bilgileri sağlamıştır. Sosyal Bilgiler derslerinde verilen vatandaşlık eğitiminin temel odağı ise ortak ulusal bilgi olarak öne çıkmıştır (Ikono, 2005). Bu dönemde yaşanan gelişmeleri değerlendiren Nagasue (2020) bu revizyonlarla pragmatist anlayışının zayıfladığını, öğrencilerin toplumsal yapıyı, demokrasinin temel ilkelerini ve sosyal kuralları teorik olarak öğrendiğini ancak uygulama noktasında eksik kaldığını belirtmektedir. Bununla beraber bu dönemde müfredat yönergeleri bağlayıcı bir güç kazanmış ve öğretmenlerin yurttaşlık derslerini tasarlarken kendi taktirlerini kullanmaları engellenmiştir. Kısacası 1950'lerdeki reformlarla beraber yaşam ilkelerini, ampirizmi ve sentezciliği öne çıkaran Amerikan Sosyal Bilgiler'inden sistematikliği ve entelektüelliği ön plana çıkaran Japon modeline doğru bir değişim yaşanmıştır (Nagai, tarihsiz; Akt. Nagasue, 2020).

1985-günümüz: Yetenek odaklı vatandaşlık eğitimi: Üçüncü dönemde yaygın olan eğitim anlayışı ise öğrencilere gerekli bilgileri öğretirken kendi ayaklarının üzerinde bir birey olarak durmayı ve sağlıklı bir yaşam sürmek için ihtiyaç duyacakları yetenekleri kazandırmaktır. Buna göre her bir dersin iki amacı vardır: Bunlar kendi özel hedefine ulaşmak ve okullardaki eğitimin genel hedefine ulaşmaktır. Sosyal

Bilgiler eğitiminin amaçları ise ortak kültür olarak coğrafya, tarih ve toplum hakkında temel bilgileri öğretmek, çocukların bireysel yeteneklerini geliştirmek ve demokratik toplumun oluşumuna katkı sunmaktır. Bu dönemde vatandaşlık eğitimi, bireyin her konuda ortak bir kültür kullanarak küçük veya büyük bir toplumda aktif olarak yer almasını ve bilgili vatandaşlar olarak toplumun gelişmesine katkı sunmasını temel almaktadır (Ikono, 2005). 1980 sonrası ortaya çıkan bu anlayışın gelişmesinde ise Japonya'nın değişen ve farklılaşan Dünya ile olan ilişkileri etkili olmuştur. Nitekim İkinci Dünya Savaşı'nın sonu ile 1980'lerin başı arasındaki dönemde Japonya, savaşın harap ettiği yoksul bir ülke olmaktan çıkarak dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmiş ve Japon liderlerin önemli bir dünya gücü olarak ortaya çıkma kararlılığı, 20. yüzyılın Japonya'sında büyük bir eğitim reformuna yol açmıştır. (McCullough, 2008). McCullough (2008) bu reform çalışmasında üç önemli baskı grubunun yer aldığını vurgulamaktadır. İlk grup, John Dewey ve diğer Batılı ilerici eğitimcilerden etkilenmiş ilerlemecilerden oluşuyor ve merkezi, bilgi ağırlıklı eğitim tarzının Japon çocukların yaratıcılıklarını yok ettiğini vurguluyordu. İkinci grup, Japon iş dünyasıydı ve Japonya ile dış dünya arasında hızla genişleyen ekonomik bağları geliştirmeye yönelik eğitimsel reformları savunuyordu. Son grup ise, bu reformu savaş sonrası dönemde büyük ölçüde zayıflamış olan vatansverliği ve geleneksel değerleri yeniden canlandırmak için bir fırsat olarak gören gelenekçilerdi. Bu üç grup arasındaki bu gerilim ise günümüzde de devam etmekte ve Japon vatandaşlık eğitimini şekillendirmektedir (McCullough, 2008). Kısacası küresel ekonomide yaşanan gelişmeler Japonya'nın eğitim politikalarına yön vermiş, küresel ekonomide rekabet gücü yüksek, yüksek öz sorumluluk ve yaratıcılık becerileriyle donanmış vatandaşların yetiştirilmesi önem kazanmıştır.

Bütün bunların yanında çeşitli resmi politikalarla da vatandaşlık eğitime farklı bir boyut kazandırılmaya çalışılmıştır. Örneğin çocukların günlük aktivite ve deneyimlerine odaklanan *akademik yetenek için yeni vizyon* belgesi yayınlanmış ve bu politika ile öğrencilerin öğrenme isteklerinin, düşünme becerilerinin, muhakeme güçlerinin ve dışavurumculuklarının geliştirilmesi amaçlanmıştır, Ayrıca Merkezi Eğitim Konseyi de 1996'da *Ikiru Chikara* (Yaşama sevinci) politikasını ortaya koyan bir rapor yayınlamıştır. Bu rapor ile geleneksel ezberleme yöntemleri reddedilmiş ve alternatif olarak inisiyatif, muhakeme, yaratıcılık ve problem çözme becerileri ön plana çıkarılmıştır. Bu politika, öğrencilerin hızla değişen bir toplumda kendi ayaklarının üzerinde durma, bağımsız öğrenme ve düşünme, özerk hareket etme ve sorunları verimli bir şekilde çözme yeteneklerini ve eğilimlerini geliştirmeye vurgu yapmıştır. Bu belge günümüzde de Japonya'daki vatandaşlık eğitimi süreçlerinin ana bileşenlerinden birisi olmaya devam etmektedir (Nagasue, 2020; Pholsim, 2020).

Günümüz Japonya'sında Vatandaşlık Eğitiminin Özellikleri

Japonya'da vatandaşlık eğitimi ilköğretim düzeyinde temelde "Sosyal Bilgiler", lise düzeyinde ise "vatandaşlık bilgisi" alanıyla ilgili çeşitli dersler yoluyla verilmektedir. Japonya'da 1. Sınıftan 6. Sınıfa kadar olan dönemi kapsayan ilkokullarda, vatandaşlık eğitimi 1-2. sınıflarda Yaşam ve çevre araştırmaları dersi içinde, 3.,4.,5. ve 6. sınıflarda ise Sosyal Bilgiler derslerinde haftada üçer saat (1 saat = 45 dakika) verilmektedir. 7. 8. ve 9. sınıfları kapsayan 3 yıllık ortaokullarda ise Sosyal Bilgiler kendi içinde 3 bölüme bölünerek verilir: Bunlar tarih, coğrafya ve vatandaşlıktır. Coğrafya ve tarih ortaokul 7. ve 8. sınıfta haftada 4 saat, vatandaşlık ise ortaokul son, yani 9. sınıfta haftada 2-3 saat olarak verilmektedir. Bu derslerde verilen vatandaşlık eğitiminin içeriği ise çağdaş sosyal yaşam, ulusal yaşam ve ekonominin iyileştirilmesi ve demokratik hükümet ve uluslararası topluluklar gibi konularından oluşmaktadır. Öğrencilerin ortaokulun son senesinde aldığı ve Sosyal Bilgiler'in bir bölümü olarak okutulan yurttaşlık dersleri ise genel olarak bilgi merkezli olma ve ezberlemeyi vurgulama eğilimindedir. Nitekim bu dönemde birçok öğrenci ve öğretmenin temel odağı liseye giriş sınavlarıdır (Davies vd., 2010; Otsu, 2000).

Lisede ise (high school) öğrenciler vatandaşlık eğitimi alanıyla ilgili 4 krediyi tamamlamak zorundadır. Bu bakımdan öğrenciler ya haftada 4 saatlik *Çağdaş Toplum* dersini ya da Etik (2 saat) ve Politika / Ekonomi (2 saat) derslerinin ikisini almak zorundadır. 4 saatlik *Çağdaş Toplum* dersinin içeriği çağdaş toplumda birey ve kültür, çevre ve insan hayatı, çağdaş politika ve ekonomi ve birey, uluslararası toplum ve küresel sorunlar konularından oluşmaktadır. Ülkede olumlu bir imaja sahip çağdaş toplum dersleri bilginin yanı sıra öğrencilerin beceri ve tutumlarını geliştirmeye yönelik oldukça önemli bir derstir. Bu derslerde öğretmenler çağdaş konuları tartışma, oyun ve canlandırma gibi çeşitli etkinliklerden yararlanarak ele alırlar. Bunun yanında Etik ve Politika / Ekonomi dersleri de vatandaşlık eğitimi için

gerekli derslerdir, ancak daha çok içerdikleri sosyal bilim disiplinlerinin yapısını ve yöntemlerini öğretmeye odaklanmışlardır (Otsu, 2000).

Mccullough (2008) ahlak eğitiminin de Japon vatandaşlık eğitiminin önemli bir parçasını oluşturduğunu belirtmektedir ve Japon öğrenciler 16 yaşına kadar ahlak eğitimi dersini haftada 1 saat almakla yükümlüdür. Modern Japon okullarındaki ahlak eğitiminin 6 temel amacı ise şöyledir (MEXT, 1989, Akt. Mccullough, 2008): (1) insanlık onuruna ve hayata saygı ruhunu teşvik etmek, (2) geleneksel kültürü miras almaya, geliştirmeye ve zengin bir kültür yaratmaya çalışan bireyler yetiştirmek, (3) demokratik bir toplum ve devlet kurarak geliştirmeye çalışan bireyler yetiştirmek, (4) barışçıl bir uluslararası toplumun oluşturulmasına katkıda bulunabilecek bireyler yetiştirmek, (5) bağımsız karar verebilen bireyler yetiştirmek, (6) ahlak duygusunu geliştirmek.

Günümüz Japonya'sında Sosyal Bilgiler dersleri temel vatandaşlık becerilerinin kazandırılmasında oldukça önemlidir. İlkokullarda yürütülen Sosyal Bilgiler programlarında okul dışı alan gezileri, davetli konuşmacılar ve deneyim temelli öğrenme aktiviteleri önemli yer tutmaktadır. İlköğretim üçüncü sınıf öğrencileri için Sosyal Bilgiler dersleri topluluk kavramına girişle başlar, dördüncü sınıf öğrencileri topluluk örgütlenmesini ve Japon yaşam tarzlarını inceler. Beşinci yılda endüstriyel ve çevresel konular incelenir ve son olarak altıncı sınıf öğrencileri Japon tarihi ve Japon siyasi sistemi ile tanışır. Ayrıca Japonya'nın dünya toplumunda oynadığı rol incelenir (Mccullough, 2008). Ortaokul düzeyinde ise Sosyal Bilgiler (*Shakai*) benzer şekilde tüm sınıflarda önemli bir derstir, coğrafya, tarih ve yurttaşlık bilgisi olmak üzere üç bölümdür. Yurttaşlık ile ilgili bölümünün ana hedefleri demokrasiyi anlamak ve halkın katılımı için gerekli bilgileri edinmektir. Konular arasında toplumumuzda kararların nasıl alındığı ve sorunların nasıl çözüldüğü, piyasa ekonomisinin mekanizmaları, demokratik süreçlerin nasıl çalıştığı ve sivil katılımın önemi, refahı artırmada yerel ve ulusal yönetimlerin rolü gibi konular vardır. Lise öğrencilerinin en az bir yıl almaları gereken Çağdaş Toplum (*Gendai shakai*) ya da Etik (*Rinri*) ve Politika ve Ekonomi (*Seijikeiza*) derslerinin kapsamı ve içerdikleri konular ortaokullardaki Sosyal Bilgiler'den çok farklı olmamakla beraber daha geniş ve derindir (Tanaka, 2017). Ayrıca edebiyat, sanat gibi dersler ile de vatandaşlık eğitime katkı sunulmakta, bunun yanında ahlak eğitimi ile de vatandaşlık eğitimi arasında bağlantılar kurulmaktadır. Bunun dışında okullarda bulunan öğrenci konsülleri, festivaller ve sosyal aktiviteler de öğrencilerin toplumsallaşma sürecini geliştirmeyi amaçlaması yönüyle vatandaşlık eğitime hizmet etmektedir (Mori & Davies 2015; Parmenter, 2008).

Mccullough (2008) Japon vatandaşlık eğitiminin, öğrencileri toplumun sorumlu ve şefkatli üyeleri haline getirmeye yönelik etkinliklere dahil etmede büyük bir başarıya sahip olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim Japon çocukların okul yılı boyunca gerçekleşen çeşitli özel etkinliklerde aktif rol almaktadır. Bunlar arasında spor festivalleri, mezuniyet törenleri, okul gezileri, spor festivalleri bulunmaktadır. Bu özel etkinliklerin yanında öğrenciler, onları sosyal olarak yapıcı davranışlar konusunda eğiten günlük etkinliklere de yakından katılırlar. Örneğin Japon öğrencilerden her gün sınıf, tuvalet, spor salonları gibi ortak alanları toplu olarak temizlemeleri beklenmekte, ayrıca canlılara bakma eğitimi gibi ek aktiviteler teşvik edilmektedir. Bu noktada her okulda, bazen ise sınıfta küçük hayvanların ve balıkların yaşadığı alanlar hazırlanmakta ve öğrencilerden tatillerde dahi okulu ziyaret ederek sırayla hayvanların bakımı ve beslenmeleri ile ilgilenmeleri beklenmektedir. Japon okullarında gündelik hayatın diğer önemli parçası da kulüplerdir. Hemen hemen tüm öğrenciler bir spor, müzik, kültür veya akademik kulübe katılır ve bu kulüpler düzenli aralıklarla toplanır. Kulüpler genellikle her gün, bazen günde iki kez toplanır ve iş birliği, nezaket, sorumluluk, özen, kişisel gelişim ve dostluk geliştirmede kilit mekanlar olarak hizmet ederler. Bütün bu aktiviteler ise Japon vatandaşlık eğitiminin örtük program yoluyla da etkili şekilde geliştirilmeye çalışıldığını göstermesi bakımından önemlidir (Mccullough, 2008).

Japonya'da günümüzde vatandaşlık eğitimi iki farklı bakanlığın bünyesinde verilmektedir. Bunlar Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık, Çalışma ve Refah (Ministry of Health, Labour and Welfare) bakanlıklarıdır. Bu iki bakanlık arasında etkili bir koordinasyon eksikliği bulunduğundan 2003 yılında hükümet gençlik yetiştirme politikası planını yayınlamıştır. Bu plan Japonya'daki vatandaşlık eğitiminin temel tasarısı olarak görülmektedir ve bazı öncelik alanların altını çizmektedir. Bunlar; sosyal bağımsızlığın sağlanması, gençlerin özel ihtiyaçlarının desteklenmesi, gençlere toplumun aktif üyeleri olmak için bir görüş benimsetilmesi ve toplumda özgür bir tartışma ikliminin canlandırılmasıdır. Bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığı okullar üzerinden faaliyetlerini sürdürürken, Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığının faaliyetleri genel olarak okul dışı aktiviteleri kapsamaktadır (Parmenter, 2008).

Takaya (2017) Japonya'daki vatandaşlık eğitiminde içerik açısından iki tür yaklaşım olduğundan bahseder. Bunlardan birincisi ulusun korunması için bireylere gerekli olan uygun tutum, değer bilgi ve becerilerin aktarılmasıdır. İkincisi bireylere hem kendi toplumunun hem de diğer çeşitli toplumların özelliklerini anlamaları için gerekli olan nesnel bilgi, kavramsal araçlar ve analitik becerilerin kazandırılmasıdır ve bu vatandaşlık eğitimi yaklaşımı bireye kendi toplumunun ötesinde perspektif ve yaklaşımlar kazandırma potansiyeline sahiptir. Takaya (2007) ikincisinin Japonya'da birinciye göre daha yeni bir yaklaşım olduğunu vurgulamakta ve ulusun korunması için bireylere gerekli olan uygun tutum, değer bilgi ve becerilerin aktarılması yaklaşımının Japonya'nın modern eğitim sisteminin en başından beri var olduğunu ve aynı zamanda temel kaygısı olduğunu belirtmektedir. Günümüz Japonya'sında belirli bir kesim vatandaşlık eğitiminde vatandaşlığın temeli olarak gördükleri ulusal kimliğin esas alınmasını vurgularken, diğer bir kesim vatandaşlık eğitiminde ulusal bir görüşün yanı sıra küresel bir perspektife ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. (Takaya, 2017). Kısacası iyi bir Japon vatandaşının nasıl olması gerektiği ve iyi vatandaşlık eğitiminin anlamı aktif olarak tartışılmaktadır. Ayrıca 2015 yılında seçim yasasının değişmesiyle beraber seçimlerde oy kullanma yaşının 20'den 18'e çekilmesi ve böylece 18 yaşındaki gençlerin oy haklarının hayata geçirilmesiyle Japonya'da vatandaşlık eğitimi üzerine tartışmalar önem kazanmıştır (Hirai, 2019).

Japonya'da Vatandaşlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar

Parmenter vd. (2008) Japon vatandaşlık eğitiminin sorunlarını 4 başlık altında incelemiştir. Bunlardan birincisi vatandaşlık eğitiminde Japon kimliği ötesinin çok az dikkate alınmasıdır. İkinci problem ise homojenliğin varlığına yönelik var olan güçlü varsayımdır. Bazı bölgelerdeki okullar yoğun şekilde Japon kökenli olmayan öğrenci barındırmasına rağmen Millî Eğitim Bakanlığı'nın politikalarında bunun dikkate alınmaması ve çok kültürlü vatandaşlığın ihmal edilmesi bir sorun olarak görülmektedir. Üçüncü problem ise okullardaki yoğun müfredatların çocukların okul dışında topluma aktif olarak katılmasını engellemesidir. Bu noktada Japonya'daki okul programlarının yoğun olması nedeniyle öğrenciler günün önemli bir bölümünü okullarda geçirmekte, çeşitli aktiviteler dolayısıyla hafta sonlarında dahi okula gelmek zorunda kalmaktadır. Bu durum ise çocukların toplumsallaşma süreçleri açısından bir dezavantaj olarak görülmektedir. Dördüncü sorun ise aktif vatandaşlığın sağlanmasına yönelik uygulamalardaki zorunluluk esasıdır. Nitekim çocukların okullardaki öğrenci topluluklarına ve gönüllü aktivitelere katılımlarının genel olarak zorunlu görülmesi gibi durumlar aktif vatandaşlığın doğası ile çelişmektedir (Parmenter, vd., 2008). Benzer sorunlara değinen Tanaka (2017) Japonya'daki vatandaşlık eğitimi ders içeriklerinin yoğun olmasının, öğretmenleri sınıf tartışması, bireysel araştırma, keşif gibi aktiviteleri yapmaktan alıkoyduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Mccullough (2008) ilköğretim düzeyinde, Sosyal Bilgiler için ayrılan saatlerin sınırlı olduğunu, bunun da alan gezileri ve problem çözme aktiviteleri yapmak isteyen eğitimciler için bir sorun olduğunu belirtmiştir. Mori ve Davies (2015) Japonya'daki Sosyal Bilgiler derslerinde verilen vatandaşlık eğitiminin bilgi temelli olduğunu belirtmiş bunun geleneksel Japon eğitim sisteminden kaynaklandığına vurgu yapmıştır. Buna göre vatandaşlık tipik olarak demokrasi, siyasi sistemler, ekonomi, insan hakları ve uluslararası toplum konularını öğretmeyi amaçlamaktadır.

Japonya'da son yıllarda özellikle çok kültürlü vatandaşlık üzerine tartışmaların arttığı görülmektedir. Bir milyonun üzerindeki Çin, Kore, Brezilya vb. kökenli Japon vatandaşlarının eğitim kurumlarında ulusal marş söyleme zorunlulukları, okul ders kitaplarının içeriği gibi konular üzerinden çok kültürlü vatandaşlık hakkında tartışmalar devam etmekte, bununla beraber Japonya'nın homojen bir toplum olduğuna dair güçlü bir anlayış varlığını korumaktadır (Wilss, 2002). Japonya eğitim sisteminde vatandaşlığın milli kimliği temele alarak ve farklılıkların dikkate alınmadan geleneksel bir tarzda verilmesi, tarih öğretiminde kullanılan ders kitapları üzerinden devam eden tartışmalara da yansımıştır. Bu tartışmadaki taraflardan birisi akademide gücünü hissettiren ilerlemeci (progressive) ve sol eğilimli kesimken diğer taraf *MoE* (Millî Eğitim Bakanlığı) gibi muhafazakâr (tutucu) kurumlardır. Japonya'daki ortaokullar ise bu mücadelenin odak noktasını oluşturmaktadır. Çünkü Japonya'daki ortaokullar genç vatandaşlar için zorunlu eğitimin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Özünde muhafazakâr kesim öğrencilere Japon tarihini pozitif ve milliyetçi bir bakış açısıyla vermeyi istemektedir ve onların vermek istediği eğitimde millet ve devlet bölünmez, tek parça ve varlığı dışsal bir eleştiriden bağımsız olarak karakterize edilmektedir. Akademik çevredeki ilerlemeciler (progressive) ise aynı görüşte olmamakla beraber aşırı milliyetçi söylemlere karşı çıkmakta, Japonya tarafından ikinci dünya savaşı ve öncesinde Asya'da

yapılan saldırganlık ve zulümlerden kaynaklı sorumluluklarının üstlenilmesini savunmaktadır (Bukh, 2007).

Japon ders kitaplarını inceleyen Dierkes (2005) kitaplardaki anlatıların yapısı üzerine çalışmalarda bulunmuş, kitaplarda ulusun Japon toplumu için doğal ve homojen bir örgütlenme biçimi olarak tasvir edildiğinden bahsetmiştir. Japonların ders kitaplarını inceleyen Barnard (2003) ise Japonların Ortaokul kitaplarındaki metinlerin sorumsuzluk ve yüzleşmekten kaçınma ideolojileriyle lekeliğini ve kitaplardaki anlatıların dilinin Japon insanını savaş sorumluluğundan beraat ettirmeyi amaçladığını belirtmiştir. Bukh (2007) ise çoğu güncel Japon ders kitaplarındaki anlatılarda, diğer Asya milletleri üzerinde uygulanan Japon emperyalizmine yer verilse de Japon mağduriyetinin hala güncel tarih ders kitaplarında merkezi özellik olmaya devam ettiğini ve Japonya'nın mağduriyet tasvirlerinin, Japon ulusunun inşasının önemli bir parçası olarak algılanabileceğini belirtmektedir. Nakayama (2020) ise Japonya'da kullanılan 4 Sosyal Bilgiler ders kitabını incelediği çalışmasında tüm kitapların Japon kültürünün çeşitliliğinden söz ettiğini, Koreli göçmenlere yönelik ayrımcılığı ele aldığını ancak bu kişileri Japon kültürünün zenginliğine katkıda bulunan kişiler olarak tanımlamadığını belirtmektedir. Bununla beraber kitaplarda çeşitliliğin tanınmasına rağmen, sadece iki ders kitabı Japonya'dan bahsederken "çok kültürlü toplum" kelimesini kullanmaktadır. Mori ve Davies (2015) de Japonya'daki ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersleri içindeki vatandaşlık eğitiminde okutulan 7 kitabı incelemiş ve kitapların ülkenin geleneksel Japon değerlerine vurgu yaptığını ve günümüzün çeşitlilik ve çok kültürlülüğü arasında kalmış Japon kimliğine dair bir mücadeleyi yansıttığını belirtmektedir.

Çok kültürlü vatandaşlık ekseninde devam eden bu tartışmaların yanında küresel vatandaşlık kavramının Japon toplumu açısından anlamı ve uygulamaları aktif şekilde tartışılmaktadır. Japon Eğitim Bakanlığı yayınlamış olduğu *Müfredat Yönergeleri ve Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim* belgesinde Lise düzeyindeki öğrencilerde global ölçekteki sorunlara ilişkin farkındalık uyandırılmasının gerekliliğini vurgulamış, öğrencilerin sürdürülebilir toplumlar yaratmaya yönelik ulusal çabaların ve uluslararası iş birliğinin gerekliliği üzerine düşüncelerinin teşvik edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca ilkökul sosyal bilgilerinin genel amaçlarından birisinin de bireyleri uluslararası toplumun barışçıl ve demokratik üyeleri olarak yetiştirmek olduğu vurgulanmıştır (MEXT, 2021d). Japon Eğitim Temel Kanununda (MEXT, 2021c), evrensel değerlere vurgu yapılmış, öz kültüre saygı ve sevginin yanı sıra diğer ülkelere saygı değeri vurgulanmış, öğrencilerin dünya barışına ve uluslararası toplumun gelişimine katkıda bulunma arzusunun teşviki amaçlanmıştır.

Bosio (2021) Japonya'da özellikle yükseköğretim düzeyinde Japon öğrencilerin dil becerilerini geliştirmeleri, yurt dışında eğitim almaları ve küresel bir perspektif kazanmaları üzerine çok ciddi yatırım ve girişimler olduğundan bahsetmektedir. *Örneğin Japon yüksek öğretim müfredatı için yönergeler* belgesi öğrencilerin küresel sorunları anlayarak, farklı kültürlerle karşı daha fazla anlayışa ve saygıya sahip olarak ve İngilizce dil becerilerini geliştirerek küresel bakış açıları geliştirme gereksinimlerini vurgulamıştır. Tüm bu girişimlerin sebebinin barışçıl ve sürdürülebilir topluluklar yaratacak küresel vatandaşlar yetiştirmek mi yoksa uluslararası iş piyasasında kendisini gösterecek küresel insan kaynağı sağlamak mı olduğunun tartışmalı olduğunu vurgulayan Bosio (2021) Japon eğitim politikasında öğrencileri diğer kültürlerle saygılı bir şekilde yaşamaya hazırlamaktan ziyade, onlara dünya pazarında rekabet edebilmeleri için küresel yeterlilikler ve beceriler sağlamaya vurgu yapıldığını belirtmiş ve bunun bir çelişki oluşturduğunu vurgulamıştır. Nakayama (2020) ise Sosyal Bilgiler'de kullanılan 4 farklı ders kitabını küreselleşme perspektifinden incelemiş ve ders kitaplarında kültürler arası etkileşimden bahsedildiğini ancak bazı kitaplarda yerellik ve kültürel mirasın da küreselleşmenin bir ön koşulu olarak yansıtıldığını belirlemiştir. Nakayama (2020) Japonya'da öğrencilerin diğer kültürleri anlamak için öncelikle Japon kültürü ve geleneklerinin önemini anlamaları ve bunun farkında olmaları hususlarının Japon vatandaşlık eğitiminin özelliklerinden biri olabileceğini, Küreselleşmenin, Japon ders kitaplarındaki yerelleşme duygusunu teşvik ediyor gibi görüldüğünü belirtmektedir. Sonuç olarak Japonya'da küresel vatandaşlar yetiştirmeye yönelik ciddi atılımlar olsa da küreselleşme ile yerellik arasında gizli bir mücadelenin olduğu çarpıcıdır.

Sonuç

Çalışma kapsamında Japonya'daki vatandaşlık eğitimi anlayışı tarihsel süreç içerisindeki gelişim aşamaları da dikkate alınarak incelenmiş ve günümüzdeki durum, var olan problemlerle beraber ortaya

koyulmuştur. Çalışma sonucunda Japon vatandaşlık eğitimi tarihinin Konfüçyüsçülük'e kadar uzandığı, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar vatanseverlik, devlete ve imparatora bağlılık gibi temaların vatandaşlık eğitiminin temelini oluşturduğu belirlenmiştir. Japonya'da gerçek anlamda demokratik bir vatandaşlık eğitimi anlayışının ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında tekabül ettiği görülmüştür. Bununla beraber günümüzde İlkokul 1. sınıftan başlamak üzere, liseler dâhil vatandaşlık eğitiminin örgün eğitim kurumlarında yaşam ve çevre araştırmaları, sosyal bilgiler, çağdaş toplum, etik gibi çeşitli dersler yoluyla öğrencilere aktarıldığı ve bunun örtük program dahilinde çeşitli okul içi ve okul dışı faaliyetlerle de geliştirilmeye çalışıldığı belirlenmiştir. Günümüzde ise Japonya'da uluslararası topluluğun bir üyesi olarak barışçıl ve demokratik bir toplum oluşturmaya katkı sunacak, kendi ayaklarının üzerinde durabilen, rekabet gücü yüksek aktif vatandaşların yetiştirilmesinin önem kazandığı görülmüştür. Ancak her ülkenin eğitim sisteminde de olabileceği gibi Japonya'nın eğitim sisteminde de vatandaşlık eğitimi ekseninde yoğun müfredat, sınıf dışı aktivitelerdeki zorunluluk esas ve kısıtlı ders saatleri gibi birtakım sorunların görüldüğü belirlenmiştir. Ayrıca içinde bulunduğumuz zaman dilimi içerisinde önem kazanan çok kültürlü vatandaşlık ve küresel vatandaşlık gibi konularda Japon vatandaşlık eğitiminin önemli tartışma konularını oluşturmaya devam etmektedir.

Ek Bilgi

Yazarlar, makaleye eşit oranda katkı sunmuş ve makalede raporlanan çalışmanın yapılması ve raporlanmasında herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemişlerdir. Bununla birlikte İlgili Çalışma 10-22 Aralık 2021 tarihlerinde gerçekleştirilen 9. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda özet bildiri olarak sunulmuştur.

ORCID ve İletişim

Okan Yetişensoy <https://orcid.org/0000-0002-6517-4840>, E-posta: okanyetisensoy@bayburt.edu.tr

Şemsettin Akdeniz <https://orcid.org/0000-0002-2880-3660>, E-posta: sakdeniz@bartin.edu.tr

Kaynaklar

- Aksu, D. (2013). Japonya eğitim sistemi. S. Ada ve Z. N. Baysal (Editörler), *Eğitim yapıları ve yönetimleri açısından çeşitli ülkelere bir bakış* içinde (s. 349-376). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Barnard, C. (2003). *Language, ideology and Japanese history textbooks*. London: Routledge Curzon.
- Baydilek, N. B. (2015). Japonya'da okul öncesi eğitim. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 1-13.
- Bosio, E. (2021). Global human resources or critical global citizens? An inquiry into the perspectives of Japanese university educators on global citizenship education. *Prospects*. <https://doi.org/10.1007/s11125-021-09566-6>
- Bukh, A (2007). Japan's history textbooks debate: national identity in narratives of victimhood and victimization. *Asian Survey*, 47(5), 683-704.
- Davies, I., Mizuyama, M. & Thompson, G.H. (2010). Citizenship education in Japan. *Citizenship, Social And Economics Education*. 9(3). 170-178.
- Delgado Algarra, E. (2016). Occidente en Japón y Japón en Occidente. Claves científicas, educativas y culturales para el intercambio entre Japón y Occidente. Universidad de Huelva.
- Dierkes, J. (2005). The Stability of Postwar Japanese History Education amid Global Changes, E. Vickers, A. Jones, (eds.) *History Education and National Identity in East Asia* içinde, (s. 255–274), Routledge
- Ekinci, A. (2010). Japon eğitim sisteminden Türk eğitim sistemine iyi örnekler. *Milli Eğitim*, 188, 32-49.
- Ellington, L. (2005). Japanese education. National Clearinghouse for United States-Japan Studies, Indiana University. 26 Aralık 2021 tarihinde <https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/digest5.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Erbilgin, E., Boz, B. (2013). Matematik öğretmeni yetiştirme programlarımızın Finlandiya, Japonya ve Singapur programları ile karşılaştırması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı (1)*, 156-170
- Hirai, Y. (2019). Global citizenship and deliberative democratic education: focusing on the controversy in political philosophy and the philosophy of education, *Journal of Southeast Asian Education*, 1, 21-29.
- Ikeno, N. (2005). Citizenship education in Japan after World War II. *International Journal of Citizenship and Teacher Education*, 1(2), 93-98.
- Karsak, G.H. (2018) Japon eğitim sistemine genel bir bakış. *Turkish Studies*. 13(4), 965-997.
- Kıral, B., Kıral, E. (2009) Japonya ilköğretim sistemi ve Türkiye ilköğretim sisteminin karşılaştırılması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 53-65
- Koyama, K. & Özcan, M. (1987). Japonya'da 21. yüzyılın eğitimi, *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 20 (1), 375-384.
- Lee, K. (2021). Impact of Family Income on Academic Outcomes among Japanese Children. *Journal of Poverty*, <https://doi.org/10.1080/10875549.2021.2010867>
- Liman, F. (2012) Japon eğitim sistemi, Ö. Demirel (Ed) *Gelecek için eğitim farklı ülkelerde program geliştirme çalışmaları* içinde (ss. 113-127), Ankara, Pegem Akademi
- Mccullough, D. (2008). Moral and social education in Japanese schools: Conflicting conceptions of citizenship. *Citizen Teaching and Learning*, 4(1), 21-34.
- Memmedova Telci, A. (2021). Japon eğitim sistemi. A. Balcı (Ed.), *Karşılaştırmalı eğitim sistemleri* içinde (s.569-590). Pegem Akademi Yayıncılık.
- MEXT. (2021a). Principles guide japan's educational system. Erişim Tarihi: 26 Aralık 2021 <https://www.mext.go.jp/en/policy/education/overview/index.htm>

- MEXT. (2021b). Promotion of collaboration among schools, families, and communities. Erişim Tarihi :26 Aralık 2021
<https://www.mext.go.jp/en/policy/education/lifelonglearning/title02/detail02/1373925.htm>
- MEXT. (2021c). Basic act on education. Erişim Tarihi: 26 Aralık 2021
<https://www.mext.go.jp/en/policy/education/lawandplan/title01/detail01/1373798.htm>
- MEXT. (2021c). Curriculum Guidelines ("Courses of Study") and ESD. Erişim Tarihi: 26 Aralık 2021
<https://www.mext.go.jp/en/policy/education/lawandplan/title01/detail01/1373798.htm>
- Mori, C. & Davies, I. (2015) Citizenship education in civics textbooks in the Japanese junior high school curriculum. *Asia Pacific Journal of Education*, 35(2), 153-175.
- Mukhsen, F. (2020) Japonya'da din eğitim sistemi Erişim Tarihi: 21 Şubat 2022
https://www.researchgate.net/publication/344789291_JAPONYA'DA_DIN_EGITIM_SISTEMI
- Nagasue, M. (2020). Citizenship education in Japan-current situation and its limitations at stake. *Journal of Global Studies*, 11, 289-302.
- Nakayama, A. (2020). Three Educational Approaches Responding to Globalization in Japan. A. Akkari, K. Maleq (Eds) *Global Citizenship Education Critical and International Perspectives* içinde (45-57). Springer.
- Orakçı, Ş. (2015) Şangay, Hong Kong, Singapur, Japonya ve Güney Kore'nin öğretmen yetiştirme sistemlerinin incelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*. 3(2), 26-43.
- Otsu, K. (2000). Civics education in Japan: Values promoted in the school curriculum, *Asia Pacific Journal of Education*, 20(1), 53-62.
- Özbaş, M. A. & Safi, B. N. (2022). İngiltere, Japonya, Norveç, Finlandiya, Singapur, Rusya ve Türk eğitim sistemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (1), 63-80.
- Özşen, T. (2020). Modern Japon Eğitim Sisteminin Tarihi Temelleri Üzerine Değerlendirme: Meiji'den Shōwa'ya 1868-1950 Arası Döneme Bakış. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 16 (1), 36-52.
- Parmenter, L., Mizuyama, M. & Taniguchi, K. (2008). Citizenship education in Japan. J. Arthur, Davies, I., Hahn, C. (Eds.) *SAGE handbook of education for citizenship and democracy* içinde (s. 205-215) SAGE Publication
- Pholsim, S. (2020). Civic education in Japanese school. *Journal of Man and Society*, 5(2),123-148.
- Saracaloğlu, A.S. (1990) Türk ve Japon öğretmen yetiştirme sistemlerinin karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Şahin, C.T. (2020). Japonya. C. Öztürk (Ed), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* içinde (s. 277-298). Akademi Yayınları.
- Takaya, K. (2017). Citizenship education in Japan: past, present, and future. C. Broom (Ed.) *Youth civic engagement in a globalized World citizenship education in comparative perspective* içinde (s. 127-144) Palgrave Macmillan.
- The Constitution of Japan. (1946). Article Erişim Tarihi: 26 Aralık 2021
https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html
- Toksöz, L. (2021). Japon Eğitim Sisteminde çözüm bekleyen bir sorun: "Zorbalık". *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 17.(Özel Sayı 1), 31-46.
- Tösten, R., Ekinci, İ. (2012) Japonya eğitim sisteminde yükseköğretim. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 5 (8), 1185-1196.
- Turgut Kahyaoğlu, S. (2010). Karşılaştırmalı eğitim. A. Türkoğlu (Ed.), *Japonya eğitim sistemi* içinde (s. 313-338). Anı Yayıncılık.
- Ünal, F. (2019) Vatandaşlık yaklaşımları. *Vatandaşlık Bilinci Karma Araştırma Örneği*. Ankara: Pegem Akademi.

Willis, D. B. (2002). Citizenship challenges for Japanese education for the 21st century: "Pure" or "multicultural"? multicultural citizenship education in Japan. *International Education Journal*, 3(5), 16-32.

Etik Beyan

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.